

DEMAT ACCOUNT

श्री. उल्हास हरी जोशी
D. M. E.(Mechanical)
पुणे.

डीमॅट अकाऊंटचे काय करायचे?

मागील वर्षाच्या गुढीपाडव्याच्या शुभमुहूर्तावर माझ्या एका दोस्ताने एक नवीन गाडी घेतली. गाडी सुंदर आणि अलिशान होती. गाडी घ्यायला साडेपाच ते सहा लाख रुपये खर्च आला. डिलरच्या शोरूममध्ये गाडीची साजसंगीत पूजा झाली. डिलरच्याच सेल्समनने गाडी नवी असल्यामुळे घरी आणून पोचवली. येतांना गाडीची पूजा अर्चा, फोटो काढणे, सगळ्यांना पेढे वाटणे हा कार्यक्रम पण झोकात पार पडला. नवीन गाडी घेतल्याबद्दल माझ्या मित्रावर लोकांच्या कौतुकाचा वर्षाव झाला. माझ्या मित्राला धन्य धन्य झाल्यासारखे वाटले. आता माझा मित्र रोज झोकात गाडीतून फिरायला जाणार असे मला वाटले. पण प्रत्यक्षात तसे काही घडेना. त्याची गाडी नुसतीच घराबाहेर उभी होती. शेवटी मी त्याला 'तु गाडीतून फिरायला का जात नाहीस?' असे विचारले. तेंव्हा त्याने पडलेल्या चेहऱ्याने उत्तर दिले की त्याला ड्रायव्हिंग येत नाही. तसेच त्याच्याकडे ड्रायव्हिंग लायसन्स पण नाही. मग कशाला गाडी घेतलीस असे विचारले तर 'मुलांनी सांगितले म्हणून' असे उत्तर दिले. आता त्याची मुले परदेशी असतात. ती काही गाडी चालवायला येणार नाहीत. त्याने मध्ये गाडीसाठी ड्रायव्हर ठेऊन बघितला पण ड्रायव्हरने त्याला चांगलीच टोपी घातली. आता त्याची ती साडे पाच लाख रुपयांना घेतलेली गाडी अक्षरशः धूळ खात पडून आहे. हे उदाहरण द्यायचे कारण म्हणजे बहुतेक डीमॅट अकाऊंटची परिस्थिती अशीच आहे.

उपलब्ध आकडेवारीनुसार भारतामध्ये असलेल्या डीमॅट अकाऊंटची संख्या दोन कोटींच्या आसपास आहे. भारताची लोकसंख्या १२१ कोटी आहे असे गृहीत धरल्यास (आता भारताची लोकसंख्या १२५ कोटींच्या घरात पोचली असावी असे माननीय पंतप्रधान श्री. नरेंद्र मोदी यांच्या भाषणांवरून कळते. कारण ते आपल्या भाषणात नेहमी 'मेरे सवासौ करोड देशवासीयो' असा उल्लेख सतत करत असतात.) फक्त दोन कोटी लोकांकडेच डीमॅट अकाऊंट आहे असे आढळून येते. यापैकी निम्मी, म्हणजे १ कोटींच्या आसपासची डीमॅट अकाऊंटस 'नॉन ऑपरेटिव्ह' आहेत, म्हणजे या अकाऊंटमधून व्यवहार होत नाहीत किंवा झालेच तर अगदी किरकोळ असतात असे आढळून आले आहे. याचा अर्थ फक्त १ कोटी डीमॅट अकाऊंटस ऑपरेटिव्ह आहेत म्हणजे फक्त एक टक्का लोकच नियमितपणे स्टॉक मार्केटमध्ये व्यवहार करीत असतात. मग एक कोटी 'नॉन ऑपरेटिव्ह' डीमॅट अकाऊंटस का व कशी तयार झाली असतील असा प्रश्न मला नेहमी पडायचा व याचे उत्तर शोधून काढण्याचा थोडा फार प्रयत्न मी करून पाहिला.

गाडी चालवत येत नसताना माझ्या मित्राने मुलांच्या सांगण्यावरून गाडी घेतली आणि आता ते डबडे घरासमोर कसे नुसते पडून असते हा किस्सा मी वरती सांगितलाच आहे. मला असे अनेक लोक ठाऊक आहेत की त्यांनी केवळ 'ईतरांनी सांगितले' म्हणून डीमॅट अकाऊंटस उघडली आहे. या ईतर लोकांमध्ये शेअर ब्रोकरच्या बरोबरीने अजूनही एका गटाचा सहभाग असतो ते म्हणजे शेअर मार्केट क्लासेसवाले किंवा स्टॉक मार्केट अकॅडेमीवाले. हल्ली शेअर मार्केट क्लासेसचे आणि स्टॉक मार्केट अकॅडेमीचे वेब फुटले आहे. पुण्यासारख्या शहरांमध्ये तर गल्ली बोळात असे क्लासेस निघाले आहेत. पण हे लोक लोकांच्या मनात शेअर मार्केटबद्दल जागृकता आणि उत्सुकता निर्माण करण्याचे महत्त्वाचे काम करत असतात. यात काही शंकाच नाही.

बहुतेक शेअर मार्केट क्लासेसवाले हे कोणत्या ना कोणत्यातरी स्टॉक ब्रोकरचे 'सब ब्रोकर' असतात. त्यांच्या ग्राहकांचे जे शेअरचे खरेदीचे किंवा विक्रीचे व्यवहार चालतात यावर त्यांना त्यांचे ब्रोकरेज मिळत असते. ही मंडळी लोकांना डीमॅट अकाऊंट ओपन करायला मदत तर करतातच पण पुढे हे डीमॅट अकाऊंट स्वतःच ऑपरेट करत असतात. त्यामध्ये त्यांचा स्वतःचा स्वार्थ असतो. त्यांना ग्राहकांच्या नफ्या तोट्याशी काहीही देणे येणे नसते. माझ्या मित्राने कार घेतली. ती चालवता येत नाही, म्हणून ती ड्रायव्हरच्या

ताव्यात दिली आणि त्याचे पुढे काय झाले हे मी वर सांगितलेच आहे. मला असे अनेक लोक माहीत आहेत की त्यांचे डीमॅट अकाऊंट त्यांचे ब्रोकर्स किंवा क्ल्यासवाले चालवत असतात. त्यांच्या डीमॅट अकाऊंटमध्ये काय काय व्यवहार चालले आहेत याची त्यांना अजीबात कल्पना नसते. मग कधीतरी भली मोठी रक्कम त्यांच्या बँक अकाऊंटला डेबिट पडली की त्यांचे डोळे ख्राडकन उघडतात पण तोपर्यंत फार उशीर झालेला असतो. याचा अर्थ सगळेच शेअर मार्केट क्ल्यासवाले असे असतात असे नाही. आजही अगदी निरपेक्ष आणि प्रामाणिक पद्धतीने, फक्त शेअर मार्केटबद्दलच नव्हे तर एकूणच क्षेत्राविषयी, उत्तम प्रशिक्षण देणारी आणि खऱ्या अर्थाने तज्ज्ञ असलेली मंडळी उपलब्ध आहेत. पण असे लोक थोडेसेच, म्हणजे हाताच्या बोटांवर मोजण्याइतकेच असतात.

उडूपी लोकांच्या मध्ये मी एक प्रकार बघितला आहे. बहुतेक उडूपी हॉटेलसच्या गल्ल्यावर हॉटेलचे मालक स्वतः किंवा त्यांच्या कुटूंबातील व्यक्ती बसलेली असते. ते हॉटेलमधील नोकरांच्या हातात कधीही गल्ल्याची चावी देत नाहीत. आपल्या डीमॅट अकाऊंटची चावी आपल्या ब्रोकर्सच्या किंवा दुसऱ्या कोणाच्या हातात देणे म्हणजे आपल्या कारची चावी ड्रायव्हरच्या हातात देणे किंवा आपल्या गल्ल्याची चावी नोकराच्या हातात देण्यासारखे आहे. त्यामुळे आपण आपले स्वतःचे डीमॅट अकाऊंट स्वतःच ऑपरेट करायला शिकले पाहिजे.

अनेक जणांना डीमॅट अकाऊंट कसे ऑपरेट करायचे हे ठाऊक नसते, असे पण माझ्या पहाण्यात आले आहे. हे अकाऊंट कसे ऑपरेट करायचे याचे ट्रेनिंग त्यांना मिळालेले नाही अशी त्यांची मुख्य तक्रार असते. खरे म्हणजे डीमॅट अकाऊंट कसे ऑपरेट करायचे यासाठी कोणत्याही प्रकारच्या खास ट्रेनिंगची तशी आवश्यकता नसते. हे अकाऊंट आपण समजतो तेवढे ऑपरेट करणे मुळीच अवघड नसते. सीडीएसएल चे श्री. चंद्रशेखर ठाकूर हे डीमॅट अकाऊंट कसे ऑपरेट करायचे याचे सुरेख ट्रेनिंग देत असतात आणि हे ट्रेनिंग मोफत असते. नियमितपणे ठिकठिकाणी त्यांचे कार्यक्रम होत असतात. अनेक मराठी टिव्ही चॅनल्सवर पण त्यांचे कार्यक्रम नेहमी चालू असतात. ते अत्यंत साध्या, सोप्या, सरळ आणि प्रभावी मराठी भाषेत डीमॅट अकाऊंट कसे ऑपरेट करायचे हे सांगत असतात.

डीमॅट अकाऊंट ऑपरेट करण्यासाठी सर्वात महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे तुमच्याकडे इंटरनेट कनेक्शन आणि पीसी किंवा लॅपटॉप असणे आवश्यक आहे. तुमच्याकडे स्मार्टफोन किंवा टॅबलेट असल्यास त्याचा पण वापर तुम्ही करू शकता. ज्यांच्याकडे इंटरनेट कनेक्शन नसेल ते सायबर कॅफेचा उपयोग करू शकतात. हल्ली सायबर कॅफे प्रत्येक शहराच्या गल्ली बोळातच नव्हे तर पार ग्रामीण भागापर्यंत पोचलेली आहेत. पुण्यामध्ये सायबर कॅफेचा दर तासाला २० रूपये तर अर्ध्या तासाला १० रूपये आहे. डीमॅट अकाऊंट ऑपरेट करण्यासाठी ? तास वेळ पुष्कळ झाला. माझ्याकडे स्टेट बँक ऑफ इंडियाचे डीमॅट अकाऊंट आहे. हे डीमॅट अकाऊंट कसे ऑपरेट होते हे एकदा कळल्यावर इतर डीमॅट अकाऊंटची पोर्टल कशी काम करतात याची थोडीशी कल्पना येऊ शकेल.

www.sbisart.com ही त्या पोर्टलची वेबसाईट आहे. हे पोर्टल गूगल क्रोम आणि फायरफॉक्स या दोन सर्व्हरवर उत्तम काम करते. वरील सर्व्हर ओपन केल्यावर त्याच्या अँड्रॉयड बरामध्ये वरील अक्षरे टाईप करून एन्टरचे बटण दाबले की हे पोर्टल ओपन होते.

पोर्टल ओपन झाल्यावर पहिल्यांदा होम पेज ओपन होते. हे होम पेज अत्यंत आकर्षक असून त्यामध्ये या पोर्टलद्वारे काय काय माहिती आणि सेवा मिळू शकतात हे विस्ताराने सांगितले आहे. त्याचा डेमो सेक्शन हा सर्वात आकर्षक भाग आहे. डीमॅट अकाऊंट कसे ऑपरेट करायचे याचे सुरेख व्हिडिओज यात आहेत. हे व्हिडिओज बघूनही डीमॅट अकाऊंट कसे ऑपरेट करायचे याचे व्यवस्थित आणि उत्तम ट्रेनिंग मिळते. हे पोर्टल ओपन करण्यासाठी तुमच्याकडे एसबीआय चे डीमॅट अकाऊंट असणे आवश्यक नाही. कोणालाही हे पोर्टल सहज ओपन करून बघता येते.

या पोर्टलच्या उजवीकडच्या वरच्या कोपऱ्यात लॉगिन असे बटण आहे. त्यावर क्लिक केल्यास अजून एक विन्डो उघडते. यामध्ये ट्रेड लॉगिन अशी विन्डो येते. यावर क्लिक केल्यावर कस्टमर लॉगिन ही विन्डो ओपन होते. यामध्ये क्लायंट कोड, पासवर्ड, पॅन नंबर अशा तीन रिकाम्या विन्डोज दिसतात. आपण जेव्हा डीमॅट अकाऊंट ओपन करतो त्यावेळी क्लायंट कोड म्हणून एक नंबर दिला जातो जो कायमचा असतो पण अत्यंत महत्त्वाचा असतो.

अनेकांना त्यांचा क्लायंट कोड काय आहे हेच माहीत नसते. त्यामुळे क्लायंट कोड सतत लक्षात ठेवणे अवघड असेल तर तो कोठेतरी लिहून ठेवणे आवश्यक असते.

पासवर्ड हा अत्यंत महत्त्वाचा भाग आहे. डीमॅट अकाऊंट ओपन करतानाच एक पासवर्ड येतो तो लगेच बदलून आपल्याला हवा असलेला पासवर्ड घ्यावा लागतो. कारण आपल्याला पहिल्यांदा आलेला पासवर्ड मुदतीचा म्हणजे २ किंवा ३ दिवसच वॅलिड असतो. पासवर्ड हा कमीत कमी ८ कॅरेक्टरचा लागतो. यामध्ये अक्षरे, आकडे आणि एखादे चिन्ह यांचे कॉम्बिनेशन लागते. हा पासवर्ड सुद्धा फक्त ९० दिवसच वॅलिड असतो. त्यानंतर नवीन पासवर्ड घ्यावा लागतो. एकदा वापरलेला पासवर्ड परत वापरता येत नाही. सायबर सिक्युरिटीच्या दृष्टीने ही योजना केलेली आहे. आपला पासवर्ड हा आपल्या डीमॅट अकाऊंटची किल्ली आहे. अनेक जण आपला पासवर्ड आपल्या ब्रोकर्सला देत असतात आणि त्यांना डीमॅट अकाऊंट ऑपरेट करायला सांगत असतात असे मला आढळून आले आहे. ममला वेळ नाही किंवा मला त्यातले काय कळतेफ ही सबब सांगायला छान आहे पण त्याचे दूरगामी परिणाम काय असतात ते बघूया. बहुतेक ब्रोकर्स पासवर्ड बदलतात आणि बदलेला पासवर्ड डीमॅट अकाऊंट होल्डरला कळवत नाहीत. डीमॅट अकाऊंट होल्डरला त्याचे डीमॅट अकाऊंट ओपन करता येत नाही आणि त्यामुळे काय व्यवहार चालू आहेत हे समजत नाही. माझ्या एका मित्राला यामुळे २० लाख रूपयांचा फटका बसला आहे. त्यामुळे आपल्या डीमॅट अकाऊंटचा पासवर्ड कोणालाही घायचा नसतो. अगदी तुमच्या विश्वासातल्या ब्रोकर्ससुद्धा पासवर्ड मागीतला तर 'मी हवे असल्यास तुझ्या ऑफिसमध्ये येऊन माझे डीमॅट अकाऊंट ओपन करून देतो पण पासवर्ड देणार नाही' असे खुशाल सांगावे. जे लोक आपल्या डीमॅट अकाऊंटच्या पासवर्डची योग्य ती काळजी घेतात त्यांचे कधीच नुकसान होत नाही असे मला आढळून आले आहे. आपल्या डीमॅट अकाऊंटचा पासवर्ड इतरांना देणे म्हणजे आपल्या कारची किल्ली ड्रायव्हरच्या हातात सोपवणे किंवा आपल्या गल्ल्याची चावी इतरांच्या हातात सोपवण्यासारखे आहे हे सतत लक्षात ठेवावे.

प्रत्येक वेळी अकाऊंट ओपन करताना पॅन कार्ड नंबर पण लागतो. तो लक्षात ठेवणे अवघड असते. त्यामुळे तो पण कुठेतरी लिहून ठेवणे आवश्यक असते. क्लायंट लॉगिनच्या विन्डोवर क्लायंट कोड, पासवर्ड आणि पॅन नंबर टाकल्यावर साईन इन च्या बटणावर क्लिक केल्यावर आपले डीमॅट अकाऊंट ओपन होते.

डीमॅट अकाऊंट उघडल्यावर अनेक विन्डोज दिसतात. ट्रेडिंगला सुरवात करण्याआधी आपल्या डीमॅट अकाऊंटमध्ये पैसे असणे आवश्यक असते. याला फंड लाईन असे म्हणतात. ज्याप्रमाणे आपण आपल्या मोबाईल वॉलेटमध्ये पैसे ट्रान्सफर करत असतो असाच हा प्रकार आहे. आपल्याला बँकेच्या अकाऊंटमधून या अकाऊंटला पैसे ट्रान्सफर करता येतात. यासाठी लिमिटेड या विन्डोवर जावे. या विन्डोमध्ये डीमॅट अकाऊंटमध्ये असलेल्या पैशांचा संपूर्ण हिशोब मिळतो. शेअर खरेदी करण्यासाठी जे पैसे लागतात ते या अकाऊंटमधून घेतले जातात. तसेच शेअर विकून जे पैसे मिळतात ते याच अकाऊंटमध्ये जमा होत असतात. आपल्या बँक अकाऊंटमधून डीमॅट अकाऊंटमध्ये पैसे ट्रान्सफर करण्यासाठी मॅनेज या बटणावर क्लिक केल्यास अजून एक विन्डो उघडते. माझ्या बँक अकाऊंटमधून डीमॅट अकाऊंटमध्ये पैसे ट्रान्सफर करण्यासाठी फंड लाईन हे बटण वापरावे लागते तर डीमॅट अकाऊंटमधून माझ्या बँक अकाऊंटमध्ये पैसे ट्रान्सफर करण्यासाठी मला फंड अनलाईन हे बटण वापरावे लागते. पैसे ट्रान्सफर करण्याची प्रक्रिया ऑन लाईन पद्धतीने होत असल्यामुळे ज्या बँकेचे खाते आपल्या डीमॅट अकाऊंटशी लिंक केले आहे त्या बँकेचे ऑन लाईन ट्रान्झॅक्शनचे खाते उघडावे लागते. यासाठी बँकेकडून जो युजर आयडी आणि पासवर्ड मिळतो तो वापरावा लागतो.

चला आता अशापद्धतीने आपली ट्रेडिंग करायची बेसिक तयारी पूर्ण झाली. आता प्रत्यक्षात ट्रेडिंगला सुरवात करायची आहे. यासाठी महत्त्वाची विन्डो आहे वॉच लिस्ट. यामध्ये इक्विटी आणि म्युच्युअल फंड असे दोन ऑप्शन्स आहेत. त्यापैकी इक्विटी ला क्लिक करावे. या विन्डोमध्ये डावीकडे वॉचलिस्ट नावाची अजून एक छोटी विन्डो

असते व त्याला एक छोटी ऍरो (बाणाचे टोक असलेली आकृती) असते. या अॅरोवर क्लिक केल्यास निफ्टी आणि बी.एस.इ. असे दोन ऑप्शन्स दिसतात. निफ्टी वर क्लिक केल्यास निफ्टी मार्केटमध्ये कोणते शेअर्स विक्रीसाठी उपलब्ध आहेत याची यादी दिसते. सर्वसाधारणपणे कोणत्या कंपनीचे शेअर्स काय भावाने उपलब्ध आहेत व त्यांचा परफॉर्मन्स कसा आहे याची माहिती मिळते. शेअर्सच्या खरेदी आणि विक्रीसाठी ऑर्डर एन्ट्री ही विंडो वापरण्यात येते. पोर्टलच्या सर्वात खाली बँक ऑफिस असे बटण असते. त्यावर क्लिक केल्यावर डू लाईन असे बटण दिसते. त्यावर क्लिक केल्यावर आपली होल्डिंग किती आहेत, म्हणजे आपल्याकडे कोणकोणते शेअर्स स्टॉकमध्ये आहेत याची माहिती मिळते.

तुर्त डीमॅट अकाऊंट ऑपरेट करण्यासाठी एवढी माहिती पुरेशी झाली. हे अकाऊंट जसजसे ऑपरेट करायला लागाल तसतशी या अकाऊंटची अधिक माहिती आणि उपयुक्तता हळू हळू समजू लागेल. १० किंवा १२ पर्यंत शिकलेला कुठलाही माणूस डीमॅट अकाऊंट सहजपणे ऑपरेट करू शकतो. मागील वर्षी हैदराबादला मी एका कॅम्पसाठी गेलो होते तेव्हा ७ वी ८ वीतल्या शाळकरी मुलींनी डीमॅट अकाऊंट ओपन करून वापरायला सुरवात केल्याचे मला कळले तेव्हा मला त्यांचे कौतुक वाटले.

चला तर! तुमचे डीमॅट अकाऊंट स्वतःच ऑपरेट करायला सुरवात करा!

अर्थात असे करायचे की नाही हे तुमचे तुम्हीच ठरवायचे!

विचक्षण अर्थविश्व। एप्रिल - २०१७